טז: אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות

עין משפט נר מצוה

לד א מיי׳ פ״ח מהל׳ מתנות עניים הל׳ כ סמג לאוין רפד:

לה ב מיי׳ שם הל׳ ג והלכה כ:

לו ג מיי׳ פ״ו מהל׳ שגיאות הלכה ח סמג לאוין רמח טוש״ע י״ד סי׳ רכח סעיף כח:

לז ד מיי׳ פ״ב מהל׳ מחלוקת הל׳ יד סמג לאוין קלב טוש״ע י״ד סי׳ פד סעיף ו:

לח ה מיי׳ שם הל׳ כג (וכרב אלפס תוקף סוף פ״ג וכיאור מרן בזה דף רפב.):

לט ו מיי׳ שם:

מ ז מיי׳ שם פי״ז הל׳ לא וס״ד מהל׳ דעות הל׳ ו סמג לאוין קמח טוש״ע א״ח סי׳ לב סעיף כ בהגה״ה וסי׳ ג סעיף ח (וכרב אלפס ברכות פרק ג דף טז.):

מא ח מיי׳ פ״ב מהל׳ מחלוקת הל׳ כט סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קנו סעיף ו (וכרב אלפס שם):

מב ט מיי׳ פי״ז מהל׳ מחלוקת הלכה כד:

מג י מיי׳ שם פי״ז הל׳ כ:

תורה אור השלם

1. ובקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לְעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כג כב
2. וְכָל הָאָרֶץ הַשֵּׁרִת עַל הָאָרֶץ שִׁקֶּץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: ויקרא יא מא
3. וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוּף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ: דברים יד יט
4. וְהִבְדַּלְתָּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: ויקרא כ כה
5. לֹא תֹאכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ: דברים יב יז
6. כִּי תִכְלֶה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: דברים כו יב

לעזי רש״י

צ״ל״א [קינל״א]. זחל.

מסורת הש״ס

לד א) מ״ק ט״ז מהל׳ מתנות עניים הל׳ כ סמג לאוין רפד:

לה ב) מיי׳ שם הל׳ ג והלכה כ:

לו ג) מיי׳ פ״ו מהל׳ שגיאות הלכה ח סמג לאוין רמח טוש״ע י״ד סי׳ פד סעיף ו:

לח ה) מיי׳ שם הל׳ כג (וכרב אלפס תוקף סוף פ״ג וכיאור מרן בזה דף רפב.):

לט ו) מיי׳ שם:

מ ז) מיי׳ שם פי״ז הל׳ לא וס״ד מהל׳ דעות הל׳ ו סמג לאוין קמח טוש״ע א״ח סי׳ לב סעיף כ בהגה״ה וסי׳ ג סעיף ח (וכרב אלפס ברכות פרק ג דף טז.):

מא ח) מיי׳ פ״ב מהל׳ מחלוקת הל׳ כט סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קנו סעיף ו (וכרב אלפס שם):

מב ט) מיי׳ פי״ז מהל׳ מחלוקת הלכה כד:

מג י) מיי׳ שם פי״ז הל׳ כ:

דלא״כ מאי פריך והרי משכונו של גר ומת הגר ומשני התם גברא בר תשלומין ושיעבודא דגר קקא ומאי שנא הא כיון דלא משלם א״כ ניטלו ולילקי וליכא נמי שתי דשעיות לכן נ״ל כדפירשתי כיון דגברא בר תשלומין וכל אימת דמשלם לא נקי הלכך לא משכחת ליה ניטלו אבל קשה לר״ל מיהא משכחת שפיר קיימו ולא קיימו כשב״ד הזהירו להחזיר ואומר שלא יחזיר ונראה למורי דודאי הכי נמי דמשכחת לה לר״ל אבל לרבי יוחנן דאמר זאת ועוד אמרת ומו לא הוא דאמר לטעמיה ניטלו ולא ניטלו אבל לר״ל משכחת לה שפיר [6]בהדיה [6] והשתא העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך שפיר [6]וקיימו נקט אגב גרדא: **ביניתא** רבי כרבא. פי׳ הקונטו׳ תולעת הנמצאת בכרוב ונקר׳ נ״ל״א וקשה דמאי קמ״ל פשיטא דשרץ גמור הוא ופר״ת ביניתא כמו דג קטן הנמצא במתריסא [6] וקמ״ל דאע״ג [6] דנמצא כמיס היה מותר לפי שיש לו קשקשים אפ״ה לוקה אע״ג דאי הוי כמיס עיטור: **ריסק** ט׳ נמלים ואחר חי. פי׳ שלם אבל ודאי הוה מת דאי ר״ל מי ממש א״כ היאך משלים לכזית גדולות וא״ת ול״ל שיהא שלם בכזית ממנו ליגלי משום לאו דשרצים דלכך אתא אכילה דשרצים לומר דאי איכא כזית הרבה ואכל חד (ד) זית חייב דליכא למימר דאתא לומר דבעינן דאית ביה כזית ודעולם בעינן שיהא שלם דהא ליתא דנמלה כל שהוא חייב א״כ על כרחך אכילה אתא למידרש היכא דאיכא ה׳ זיתים או ד׳ ואכל חד (ה) מיניהו דחייב וי״ל לכך נקט אחד שלם דאיכא לאו דשרצים דלא נכתבו בלשון אכילה ומאותם לא יצאה עד שיאכל הכריה שלימה אבל ודאי היכא דכתיב ביה לאו בלשון אכילה לגי אף כשהכריה אינה שלימה אבל קשה היכא יעבור אותו שלם לכזית גדולות והלא אין איסור נבלה חל עליו דה״ל אמר במס׳ מעילה פרק קדשי מזבח (דף טז. ושם) דאין איסור נבלה חל על איסור (נבלת) בהמה טמאה וי״ל דהכא אתיא כמאן דאית ליה איסור חל על איסור דאיכא מאן דאמר התם דלאכילה נמי מצטרפין לנקות משום נבלה שמאה וטהורה ואע״ג שאין (ו) איסור כולל ולא איסור מוסיף והטעם משום דמצינו דאיסור נבלה חל על איסור דאגב ואפילו למאן דלית ליה איסור חל על איסור כלל אמרינן נמי דטמאים מצטרפין מהאי טעמא [ועי״ש תוס׳ חולין לו: ד״ה וכ׳ יהודה]:

ואפילו שנים והוא. וא״ת ומאי חידוש הוא כשנים יותר מכעשר כיון דכשנים [והוא] איכא כזית וי״ל דקמ״ל דכותא טפי דכיון דעתה כשהוא חי שלם משלימו לכזית אע״פ שאם היה מרוסק כמו האחר לא היה משלימו לכזית אבל בנו׳ נמנים דאיכא שני אפילו נתרסקו כולם היה משלים שיש מהם הרבה:

ולא שיני הא ברבי הא בזוטרי. פי׳ ברבי אחד והוא ולא ידענא (ז) כיון דעתית להכי לימא בחד לבד לוקה שם משום בריה ומשום כזית נבלה ושמא לא שכיח דבחד איכא כזית ורבנן מיבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בלשונו או בדרומו נמי לא צריך:

קורא

התם גברא בר תשלומין הוא ושיעבודא דגר הוא דקא פקע והא איכא פאה דרחמנא אמר [1]לא תכלה פאת וגו׳ לעני ולגר תעזוב אותם וגו׳ [6] דמשכחת לה בקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו [6]דתנן [2]מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרין לא הפריש מן העומרין מפריש מן הכרי עד שלא מירח מירחו מעשר ונותן לו כדרבי ישמעאל דאמר [3]אף מפריש מן העיסה ולר׳ ישמעאל נמי משכחת לה דאכל עיסה [3]אלא זאת ועוד אחרת אהא אבל אונם לא דהיכא אמרינן על דעת רבים אין לו הפרה לדבר הרשות [4]אבל לדבר מצוה יש לו הפרה כי הא [5]דהוהא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי אדריה רב אחא ואהדריה רבינא דלא אשתכח דדייק כוותיה: והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים וכו׳: אמר רב יהודה [7]האי מאן דאכל ביניתא דבי כרבא מלקינן ליה משום [2]שרץ השורץ על הארץ ההוא דאכל ביניתא דבי כרבא ונגדיה רב יהודה [7]אמר אביי [8]אכל פוטיתא לוקה ארבעה נמלה לוקה חמש משום שרץ השורץ על הארץ [9]צרעה לוקה שש משום [3]שרץ העוף אמר רב אחאי [10]המשהה את נקביו עובר משום [4]לא תשקצו אמר רב ביבי בר אביי [11]האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום לא תשקצו אמר [5]רבא בר רב הונא [12]ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית לוקה ו׳ ה׳ משום בריה ואחד משום כזית נבילה [13]רבא א״ר יוחנן אפילו שנים והוא רב יוסף אמר [14]אפילו אחד והוא ולא פליגי הא בברבי והא בזוטרי: אכל טבל ומעשר ראשון כו׳: אמר רב [6]אכל טבל של מעשר עני לוקה כמאן כי האי תנא דתניא [15]אמר ר׳ יוסי יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפי׳ מעשר עני מנין ת״ל [4]לא תוכל לאכול בשעריך וגו׳ ולהלן הוא אומר [6]ואכלו בשעריך ושבעו מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא לא תוכל [16]אמר רב יוסף כתנאי [17]ר״א אומר אין צריך לקרות את השם על מעשר עני של דמאי וחכ״א

הא גברא בר תשלומין הוא. כשנפרסו ולא נתחייב מלקות כביטול זה והאי דלא משלם משום דשיעבודא דגר קא פקע לאחר זמן: **שעווב אותם.** וקא סבר תעזוב לאחר עבירת הלאו משמע לא תכלה ואם כליתיה תעזוב אותם: **משכחת לה בביטלו.** כגון שטבל את החטין דתו לית ליה לקיומיה לעשה שהרי קנאן בשינוי כדמפיק דבעודן מטה הוא מחייבו ליתנה אבל אם טחנן לא: **מירחו.** ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו הפאה שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר [2] חה הניחן לידי חיוב: **אבל לדבר מצוה.** כגון הכא דכל ימיו בעמוד והחזר קאי יש לו הפרה: **דהוה פשע בינוקי.** מכה אותם יותר מדאי: **אדריה רב אחא.** שלא ילמד עוד תינוקות: **ביניתא דבי כרבא.** תולעת הנמצאת בכרוב שקורין ביי״ל״א: **אכל פוטיתא.** בלע שרץ המים: **לוקה ארבעה.** שני לאוין כתוצין בשרץ המים אחד בתורת הכנים (ויקרא יא) ואחד משנה תורה (דברים יד) ושני לאוין כתוצין בשרץ סתם [3] ולא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם [4] ומשמע בין שרץ המים בין שרץ האדמה הכי הכי ד׳: **נמלה.** בלע נמלה חיה הואיל וכריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא ולוקה חמש שני לאוין הכתוצין בשרץ סתם כמו שפירשתי ושלשה לאוין הכתוצין בשרץ האדמה בתורת הכנים: **צרעה לוקה שש.** חמש משום שרץ האדמה ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו. אבל לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו׳ הכתוב בפרשת קדושים תהיו [5] אינו מן המנין דלאו בשרץ כתיב ואע״ג דכתיב ביה אשר תרמש האדמה לשון כריות גדולות הוא ושרץ לשון [6]קטנה ונמוכה שנכרת בהלוכה בקושי וגרגרת כרוסת: **בקרנא דאומנא.** מקיזי דם בקרן במליכה: **ריסק.** מיעך וכיתת וביטלן מתורת בריה: **משום כזית נבלה.** [7] שכשבולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה: **אפילו שנים.** מרוסקין והוא אם גדולים הן להיות כזית כן שלשתם כדמפרש ואזיל ולא פליגי: **טבל של מעשר עני.** שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה לוקה ואע״ג דמעשר עני אין בו קדושה שהרי לזרים נאכל וכלל מקום אפ״ה טבל: **מה להלן מעשר עני.** דכתיב לגר ליתום ולאלמנה וכענינא דשנה השלישית אף כשעריך האמור כאן יש לגמוד ממנו מעשר עני וה״ק לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר כתוכו כמכתו כו בשעריך: **אין צריך לקרות את השם.** [דאמרינן] (סוטה דף מח.) דיומנן כה״ג שלא בכל גבול ישראל ולאה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה אמר להן לישראל בני כשם שהתרומה כמיתה כך הטבל כמיתה עמד ותיקן הלוקח מעם הארץ יפרים כל המעשרות ומעכבן לעצמו ואוכל מעשר ראשון שהרי מותר לזרים ומעשר שני אוכלו בירושלים ואם שנת מעשר עני היא נאלקו ר׳ אליעזר וחכמים וקאמר ר׳ אליעזר דלא צריך:

קורא

אכל פוטיתא. [8] ל״ל דתניא, כ) כ״ק לד. מהגהרין פת. תמורה י., ג) ניטין ט. (וכמורות מו.), ד) מקחים כד. עירובין כח., ה) (כ״ל רבה), ו) (ל״ל רבה), ז) (כדפרי״ה הגי׳ רב יוסף אמר ר׳ יוחנן), ח) יבמות פו., ט) נדרים פד. ע״ש), י) נדרים פד. דמאי פ״ד מ״ג, כ) (חלה פ״ח מ״ג), ל) (ל״ל אלן), מ) (ויקרא יח), נ) (ויקרא כ), ס) (כמ״ש מ״ח טוסף: כריס), ע) (ל״ל בלא הדיבה. מהרש״ם), פ) ניכסת רש״ם שפיר לתרוייהו כו׳, צ) (כ״ב הכרון כעדר כיגיסת כשם המחלוקת ודע דכשאלמות שלמיגו לא מלאתי).

גליון הש״ס

גמ׳ אכל **פוטיתא.** עיין מ״ק דף כ ע״ב תוס׳ ד״ה מיכ״: דשמ״ל ר״ה משום בדת נבילה שבשבולקו הוא מה. עיין חולין דף קנ ע״ב ברש״י ד״ה נחיי ואולי ר״ל דנמלה שורת מיותרת ומת כשעת הבלעה אבל לפר אלים מיותרת:

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ ומשכחת לה: (כ) תוס׳ ד״ה (בע״ה) המם וכו׳ בהדיה וגדלה ובשבת הענוב אבל קשה דמשמע דמקשה פריך אף לר״ל מדנקט קיימו ולא קיימו וי״ל דלא פריך אלא לר׳ יוחנן אבל לר״ל אתא שפיר יקיימו נקט אגב גרדא כל״ל: (ג) ד״ה ביניתא וכו׳ דלף על גב דהיכא דנמצא כמיס וכו׳ ולא היה כמיס הוה טהור: (ד) ד״ה ריסק וכו׳ חד כזית חייב וכו׳ דהא ליתא דכיון דנמלה: (ה) באר״ה ואכל חד כזית מיניהו וכו׳ אחד שלם משום דאיכא: (ו) באר״ה ואע״ג שאין בו לא איסור כולל: (ז) ד״ה ולא וכו׳ דכיון דנמיתי:

מוסף רש״י

מצות פאה להפריש מן הקמה. דכתיב לא תכלה פאת שדה לקוט (ב״ק צד.) אלא הנח לפניהם והם יקלקוהו (סנהדרין פח.). מירחו. מתליק את הכרי כרחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר (ב״ק צד.) ומתחייב במעשר דגמרה מלאכתו (סנהדרין פח.) דאיקבע למעשר ולתרומה (חמורה ו.). מעשר ונותן לו. מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני, שאלו היה נותנו קודם מירוח, אע״פ שעני מלרף לקט ושכחה ופאה הרבה ושוטה מהן כדי פטור מן המעשר, שהרי הפקר הוא, אבל עכשיו שנתמרח כיד בעל הבית נתחייב במעשר, דהכי אמרינן במסכת ברכות (מ.): לקט שכחה ופאה שעשאן כגורן הוקבעו (ב״ק צד. וכעי״ז סנהדרין עם.). אף מפריש מן העיסה. פלה, אם לא נתנה כבר, ואילו לא נ״ק מן העיסה, לא, דקנייה כשיעור הכי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דיסה לאו שיעור הוא, דאוכל היה כמו סהיה (ב״ק שם.) ואם כא עני ונטל כדי פלה משטחתו, לרי ישמעאל לא הוי גזל, לרבנן הוי גזל (סנהדרין שם.). דהוי ששע ביגוריה. מוכנון יותר מדאי (ביכורות מו.). אדריה רב אחא. שלא ילמד עוד תינוקות (שם.). אכל פוטיתא. שרץ המים קטן שאין בו כזית ואפילו הכי כיון דבריה היא אכילה היא ולוקה ד׳ מלקות (ערובין כח.). לוקה ארבעה. בשרץ המים כתוב בתורת הכנים אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם, הרי כאן שנים, וכלל הכא הכא כין שרץ המים ומשום מבשרם לא תאכלו ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו (שם. וכעי״ז פסחים כד.). נמלה. שהיא שרץ האדמה, לוקה חמש. תרתי הא דאמרן, ומל הולך על נתון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום, הרי ג׳, וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, הרי ד׳, ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ הרי ה׳, טולן בפרשת ויהי ביום השמיני (שרובין שם. וכעי״ז פסחים עם). צרעה לוקה שש. צרעה שרץ העוף היא ונם שורלת על הארץ יש בה אלו חמש לאוין ומוסיף עליה לאו דשרץ העוף בתשבות תורה ולל שרץ העוף שמא הוא לכם לא יאכלו, שרץ לשון רחוק ועטוא ואינו נראה, ואין בהמה ואינה הנעוטה מן הארץ בכלל שרץ, הלכך לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו׳ דכתיב בקדושים תהיו, אינו מן המנין דלאו בכלים כתיב (פסחים כד. וכעי״ז ערובין שם). ראפי׳ מעשר עני. דקיל כלדקה בעלמא, דלאו לד קדושה אית ביה (יבמות פו.). ואכלו בשעריך. בשנה השלישית משמעי קרא (שם). אין צריך לקרות את השם כו׳. הלוקח פירות מעם הארץ בשנה השלישית וגא לו לספרים מעשר עני, אינו צריך לקרות עליו שם מעשר עני, דלמעשר ראשון ליכא למיתם, דליתי לי׳ דאיה דלא יהביה עם הארץ ולתרומה ליכא למיתם דלא נתפדו עמי הארץ על התרומה דאיה כו עון מיתה, ומעשר שני ליכא בשנה השלישית, אבל בתרומת מעשר מיתיי, דלא נתדנו בה עון מיתה דלא מוקמא דתרומה גדולה, והואיל ולא כתיב בה בפירוש מיתה, משום הכי לא ליית ע״ה לחיקמא ולא מפרש ממנה תרומת מעשר, ועל מעשר עני אין צריך לקרות עליו אפילו שם מעשר (נדרים פו.).

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com